

היחס אל הטבע (ב)

הרב אלישע אבינר

בשבוע שעבר עסקנו במשנה בפרקי אבות העוסקת ביחס לטבע (אבות ג, ז):
רבי שמעון (יש גורסים: רבי יעקב) אומר: המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר: 'מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה' - מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו.
יש שהסיקו ממשנה זו על יחסם השלילי של חז"ל כלפי הטבע, על חוסר רגישותם לצומח ולנוי הטבעי. ביררנו בהרחבה שהבנה זו מוטעית.

נשלים את הדברים מתוך עיון במאמר שכתב מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל סביב משנה זו. המאמר נקרא "נויו של אילן". הרב צבי יהודה מבאר שאין חז"ל שוללים את הקשר אל הטבע ואת ההתפעלות ממנו. אדרבה, קשר זה הוא ברוך, אבל בתנאי שאין הוא מנותק מהתורה. מתוך תורה, ודרך התורה, מתגלה ערכו האלוקי של הטבע: "מתוך שפע התורה תופס האדם את גילויו של נוי זה, 'מה נאה אילן זה', המופיע כולו בתוכה ועל ידה". הביקורת של משנתנו מכוונת כלפי מי ש"מפסיק", כלומר: מנתק, בין התורה לטבע. "בהפסקת חיוניותו ממקור שפע זה (של התורה), מסתלפת פנייתו הנפרדת אל אותו הנוי מחוסר החיים".

ביאור: האדם זקוק למזון רוחני כשם שהוא זקוק למזון גשמי. המזון הרוחני מחיה אותו, את רוחו ואת נפשו - רוח חיים ממלא אותו. ככל שפוגש האדם יותר מקורות תזונה רוחניים, כך הוא יותר "חיי", חיוני הרוחניים הם יותר בריאים ויותר טהורים. מפגשים שאינם מעניקים לו מנות חיים רוחניים, הם מפגשים "מתים".

מה דינו של המפגש עם הטבע? עונה משנתנו: אם המפגש עם נוי של האילן והצומח מחובר מבחינה רעיונית עם התורה והאמונה, אם אדם מגלה את אלוקים בטבע, ופורצת מפיו ברכה לה' ריבון כל העולמים, אזי שפע חיים זורם באדם. אבל אם המפגש שלו עם הטבע, מנותק מהתורה, אזי הוא פוגש "נוי מחוסר חיים" ומאבד מנות חיים. בלשונם של חז"ל: "מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו".
ב"לחשי ההויה" - שירו המפורסם של הראי"ה קוק זצ"ל (אורות הראיה, עמ' ט) - הבחנה זו מובאת בבהירות רבה. סוד ההויה לוחש אל האדם: "חיים לי יש, קח נא קח". ומוסיף הרב: "ואם לבתך ערלה, תלחש לי ההויה, ויופיי לא יקסימך - סורה מני (= ממני) סורה, הריני לך אסורה". מי שאינו מתרגש מיופי הטבע והדרו, ומתייחס לטבע רק כמאגר של אוצרות טבע לתועלתו, אל לו לגשת אל הטבע. ממשוך הרב: "אם כל צפצוף עדין, כל יופי חי, לא הדר שירת קודש אך (= אלא) זרם אש זרה כך יעוררו, סורה מני סורה, הריני לך אסורה". המפגש עם הטבע עלול לעורר אש זרה - תפיסות חומרניות שונות או סגידה לטבע בנוסח אלילי. המפגש הרצוי הוא זה שמעורר באדם שירת קודש.

ומסיים הרב: "ודור יקום וחי ישיר ליופי וחיים, ועדנה בלי די יינק מטל שמים. ומהדר כרמל ושרון שפעת רזי ההויה תקשיב אוזן עם חי, ומעדן שירה ויפי חיים אור קודש ימלא, וההויה כולה לו תדובב: בחירי, הריני לך מותרת".